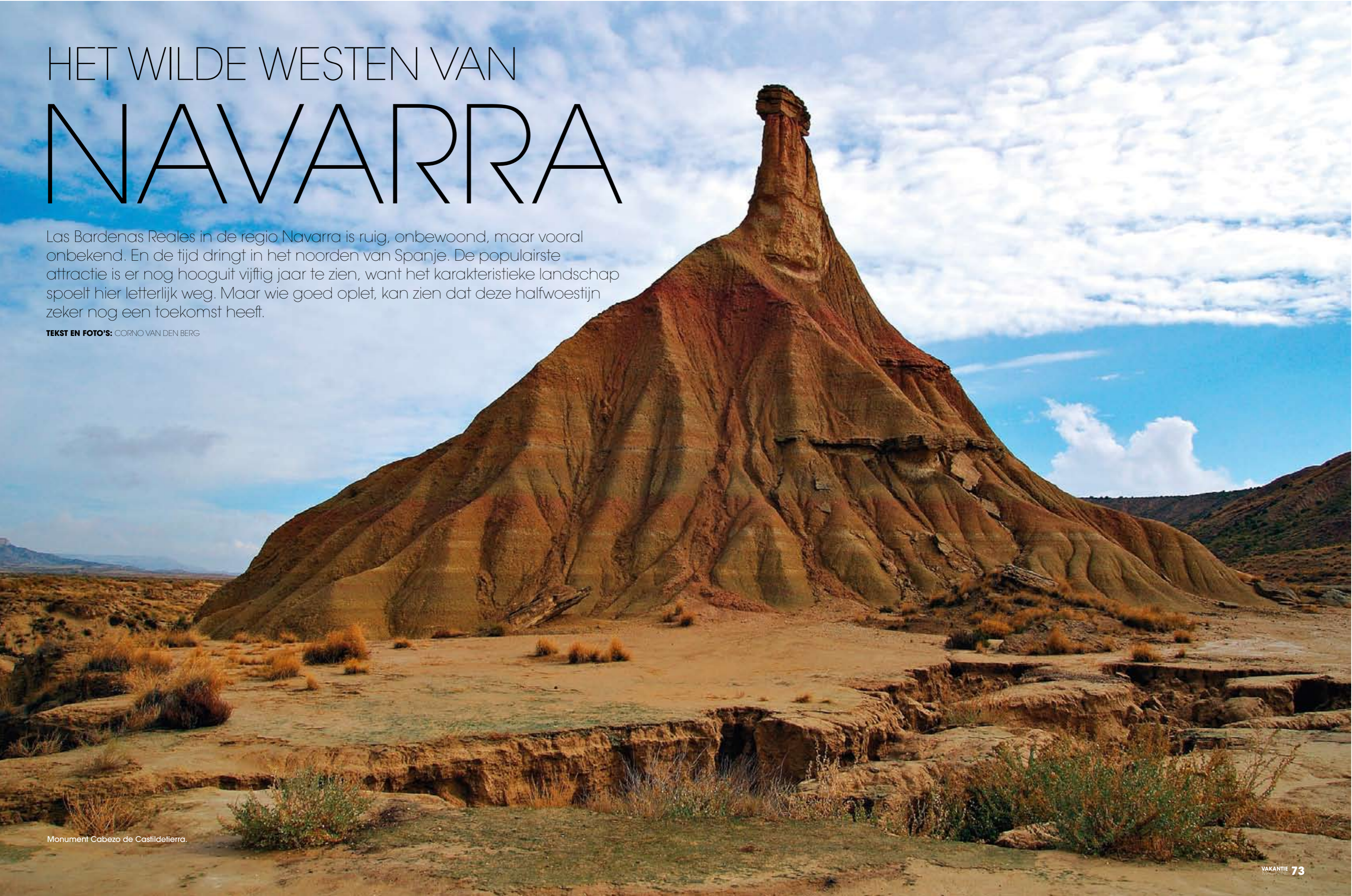

HET WILDE WESTEN VAN NAVARRA

Las Bardenas Reales in de regio Navarra is ruig, onbewoond, maar vooral onbekend. En de tijd dringt in het noorden van Spanje. De populairste attractie is er nog hooguit vijftig jaar te zien, want het karakteristieke landschap spoelt hier letterlijk weg. Maar wie goed oplet, kan zien dat deze halfwoestijn zeker nog een toekomst heeft.

TEKST EN FOTO'S: CORNO VAN DEN BERG

Monument Cabezo de Castildetierra.

Hij strijkt zijn hand over zijn verweerde gezicht. Manuel Garcia Cillero leunt op zijn wandelstok en roept zijn Anatolische schaaaphonden. Hij lacht en begrijpt mijn vraag. De plaatselijke schaapherdercultuur sterft langzaam uit en de teloorgang van zijn vak knaagt aan hem. 'Ik ben 57. En één van de laatste schaapherders hier. Ik vraag me ook voortdurend af waarom de jeugd dit vak niet ambieert.' Hij draait zijn hoofd en kijkt naar de ondergaande zon. De witte en gele rotsen en het omliggende zand kleuren langzaam rood.

Schape en rovers

Al honderden jaren is Las Bardenas de overwinterplek voor herders uit de Pyreneeën. Eind september trekken ze met hun grote kuddes schape hier naartoe op zoek naar voedsel. Om in maart weer terug te keren naar de dan bloeiende bergweides. Enkelen leggen de honderden kilometers nog te voet af, de meeste schaapherders gebruiken inmiddels vrachtwagens. Volgens Manuel was dat het eerste teken aan de wand dat de tijden veranderen. En snel.

Las Bardenas is een levende contradictie. Dit gebied van 144 km² ligt midden in Spaans Baskenland. Een dal dat ingeklemd ligt tussen twee bergen: de Pyreneeën en het Iberisch gebergte. Volgens wetenschappers was dit miljoenen jaren geleden een immense binnenzee, al lijkt het moeilijk voor te stellen. Maar fossielen van krokodillen en zeeschildpadden vormen het overtuigend bewijs. Via rivieren uit de bergen kwam sediment op de bodem van de zee terecht.

Terwijl Manuel en zijn kudde langzaam uit het zicht verdwijnt, 'proef' ik de stilte. Het is windstil en er is niemand te zien. Het gebied is onbewoond. De oorzaak is simpel: de mens kan er niets mee beginnen. De droge grond en de voortdurende werking van wind, regen en ijs zijn verre van ideaal voor landbouw of veeteelt. Vroeger was dit de schuilplaats voor veel misdadigers. Er huisden hier zelfs heuse roverbendes die elke voorbijganger kaal plukten.

Uniek landschap

De grillen van Moeder Natuur leveren een bijzonder landschap op. Uniek voor Europa. Een gegeven dat overigens laat erkend is, want pas in 1999 werd het gebied tot Parque Natural uitgeroepen door de overheid. Overal staan bergen en heuvels, kunstig gestileerd door weer en wind. Soms in de vorm van zandkastelen, anderen in kaarsrechte tafelbergen.

Ondanks alle schoonheid is het verhaal achter dit gebied er één dat droevig stemt. Las Bardenas gaat langzaam ten onder. Letterlijk. Het hele landschap is het resultaat van erosie en het zal uiteindelijk verworpen tot niet meer dan een hoop zand. In de bodem zijn enorme scheuren te zien. Bardenas Reales wordt letterlijk weggespoeld. Om roemloos te verdwijnen in de Ebro, de grootste rivier van Spanje.

Overal spatten felle kleuren uit de grond. Op veel plekken kan het regenwater door de harde structuur van de grond niet weg. Het komt vanzelf weer omhoog, vermengd met allerlei ijzerkristallen (dat het een rode kleur geeft), zout (wit), een combi (geel) en de heldere aardetinten (zwart en bruin). Als het regent doen de modderstromen de rest. Tezamen vormen ze een kleurenpalet waar menig schilder jaloers op zou zijn.

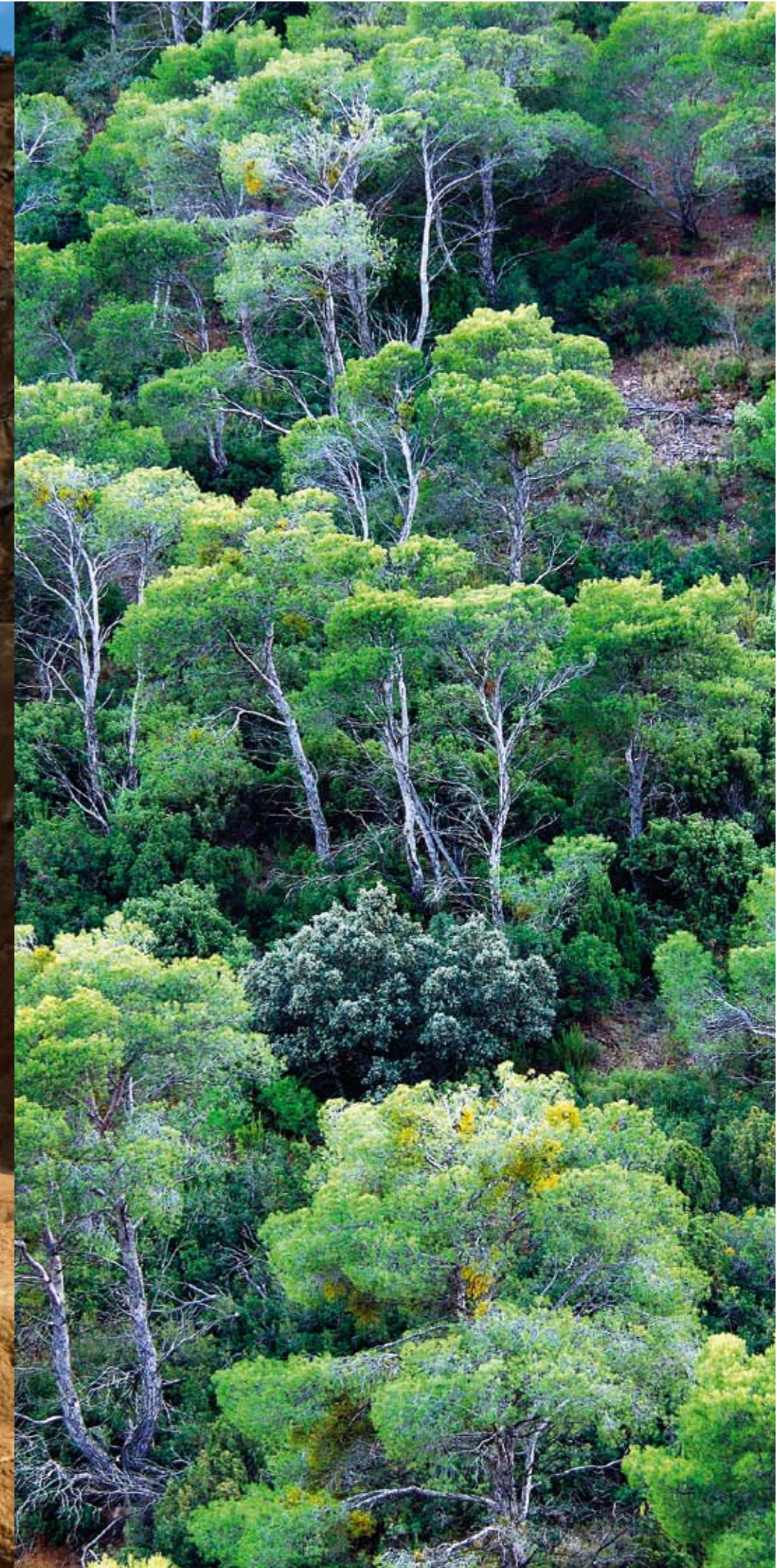
Te voet of te fiets

De lokale gids Iñaki Felipe Remon geeft me twee opties: te voet of op een fiets. Dat zijn volgens hem de beste manieren om het gebied te verkennen. Veel mensen gaan hun auto niet uit en kunnen dus het binnenste deel niet zien want dat is verboden voor auto's. Ik stap op een mountainbike en raas al snel heuvel af, heuvel op. Lang niet alle bergen en terrassen zijn toegankelijk voor de fiets, dit om het fragiele ecosysteem te beschermen.

DE FELLE
KLEUREN
SPATTEN UIT DE
GROND. HET
IS EEN UNIEK
LANDSCHAP
VOOR
EUROPA

Wandelaars lopen langs door erosie gefeesterde rotsen. Rechts: Pijnboombos in het 'zwarte deel' van Las Bardenas

GIEREN
VALLEN DE
LAMMEREN
AAN.
DE HONDEN
MOETEN ZE
BEWAKEN

Zicht op de straten van het dorpje Olite.
Links: Schaapherder Manuel Garcia
Cillerout met zijn honden.

Navarra ontdekken

De autonome regio Navarra ligt in het noorden van Spanje, met Pamplona als belangrijkste stad. Het woeste Bardenas Reales ligt in het zuidelijke deel van de regio op een uurtje rijden van Pamplona. Voor activiteiten als wandelingen, mountainbiketochten en jeep safari's onder leiding van een lokale gids: www.bardenasreales.com. Meer info over Navarra: www.navarra.es. De streek Navarra ligt op ongeveer 1400 kilometer van Utrecht. Pamplona wordt vanuit Nederland niet direct aangevlogen. Je kunt onder meer via Madrid vliegen, wat qua vliegtijd zo'n 3,5 uur is. Het is tevens een optie naar Pau in Frankrijk te vliegen en vandaar naar Pamplona te rijden met bijvoorbeeld een huurauto, waarbij je door de Pyreneeën kunt rijden. Goedkope vluchten kun je vinden op www.lowcostairlines.nl.

De gids stopt bij Cabezo de Castildetierra, het meest imponerende monument van het gebied. Deze fel gekleurde berg zand met bovenop enkele horizontale rotsen zal volgens wetenschappers nog zo'n vijftig jaar bestaan. Daarna moet een nieuw (tijdelijk) monument worden gekozen. Iñaki gaat bij een stokje in de grond staan. 'Ik heb deze zes maanden geleden ter hoogte van de erosiescheur gelegd. Inmiddels zie je dat de scheur drie meter is opgeschoven... Zo snel gaat de erosie hier.'

Terwijl we rustig verder fietsen duiken plotseling boven ons een vijftal valse gieren op. Iñaki wijst en roept: 'Ze volgen de schapen. Als die hier arriveren, zijn de dag erop de valse gieren hier.' Ik herinner me dat deze dieren het journaal in de zomer van 2007 nog haalden. Ze verlieten Spanje voor een verkenningsvlucht door Europa waarbij ook een groep dieren in ons land werd gesignaleerd. Ik kijk om me heen en zie er meer dan honderd. Een grote groep zweeft op de thermiek, terwijl tientallen anderen op de rots-wanden zitten en me aankijken. Dit zijn aaseters, of eigenlijk alleseters. De meeste zijn na hun zwerftocht door Europa weer teruggekeerd naar Spanje. Om te overwinteren in Las Bardenas Reales. Zoals dat hier al decennialang gebeurt.

De boeren en schaapherders voerden de dieren bij, maar vanwege ziektes mogen ze geen dode schapen meer laten liggen. Dus vallen de gieren nu levende lammeren aan. Manuel Garcia Cillero: 'Ik heb honden bij moeten kopen, want de dieren worden steeds brutaler. Maar hoe moet het met ze als wij er niet meer zijn? De jeugd vindt dit vak te saai, ze hebben niets met schapen.' Ik zie dat de gieren ons uitgebreid bekijken... Als toerist voel je je toch wat ongemakkelijk als deze grote vogels boven je hoofd cirkelen.

Wit, vlak en zwart

We kijken op de kaart. Las Bardenas bestaat feitelijk uit drie gebieden. Tot nu toe ben ik alleen in het 'witte' deel geweest. Het 'vlakke' gedeelte is niets meer dan een zandvlakte, ook al wordt er wijn verbouwd vlak naast de Ebro-rivier. Ik reis af naar het 'zwarte' deel dat minder droog is. 'Zwart' is een verwijzing naar de donkergekleurde pijnbomen die hier veel te zien zijn. Het is een bos en een groot contrast met de rest van Las Bardenas.

Terwijl ik rondloop denk ik na over de woorden van Iñaki. Ook dit deel wordt veelvuldig geteisterd door Moeder Natuur. Her en der zijn open plekken in het bos zichtbaar. De wortels van de struiken en pijnbomen kunnen het zand niet meer vasthouden. Een omgevallen boom is het toonbeeld van de verandering. De erosie zal het bos uiteindelijk omver gooien. En dan worden de onderliggende rotspartijen zichtbaar; felrood en knalgeel. Hoe beter je kijkt, hoe meer je ziet dat de bodem hier op barsten staat. Langzaam beseft ik dat ik naar de toekomst van Las Bardenas zit te tueren. Het zwarte deel wordt nu nog weinig bezocht. Maar dat zal in de toekomst wel veranderen. Gids Iñaki lacht. Hij weet dat hij dat niet meer gaat meemaken. En schaapherder Manuel Garcia Cillero ook niet. Daarom genieten ze nu van elke dag dat ze er rond mogen lopen. ■